

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

# ВИТОКИ

## педагогічної майстерності

Науковий журнал

*Виходить двічі на рік*

*Заснований у травні 2007 року*

**Випуск 27**

Серія «Педагогічні науки»

INDEX  COPERNICUS  
I N T E R N A T I O N A L

Ulrichsweb Global Serials Directory

Полтава  
2021

ISSN 2616-6623  
UDC 37.091.12:005.336.5

**THE SOURCES OF PEDAGOGICAL SKILLS**

**Founder and publisher:**

POLTAVA V. G. KOROLENKO NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY

*The journal is published by the decision of Academic Council of Poltava National V. G. Korolenko Pedagogical University  
(Protocol No. 12 dated 27.05, 2021)*

*The journal is in the list of scientific professional publications of Ukraine (category B)  
in which the results of thesis may be published (Order of Ministry of Education and Science of Ukraine  
dated July 02, 2020, No. 886).*

*The journal is indexed in: Index Copernicus International, Ulrichsweb Global Serials Directory*

**Editor in Chief**

**Grynyova Maryna** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Dean of the Natural History Faculty, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

**Members of the editorial board**

**Grynyov Roman**, Doctor of Sciences (Physics and Mathematics), Faculty of Physics, Ariel University, State Israel

**Danysko Oksana**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

**Dovga Tetiana**, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of the Central Ukrainian V. Vynnychenko State Pedagogical University, Kropyvnytskyi

**Dziuba Tetiana**, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

**Dyachenko-Bohun Maryna**, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

**Zhamardiy Valery**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the UMSA

**Zhdanova-Nedilko Olena**, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

**Kononets Nataliya**, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Poltava University of Economics and Trade Higher Educational Institution

**Kraschenko Yuryi**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical, Chairman of the Young Scientists Council at the Ministry of Education and Science of Ukraine

**Morgun Volodymyr**, Candidate of Psychological Sciences, Professor of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

**Tkachenko Andrii**, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

**Khomenko Pavlo**, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

*Managing Editor* – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor **O. Zhdanova-Nedilko**

**The Sources of Pedagogical Skills:** The journal / Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University. – Poltava, 2021. Issue 27. (Series «Pedagogical Sciences»). 258 p.

The journal includes research results of scientists and lecturers, scientific researches of doctoral and postgraduate students on the problems of future teachers training, improvement of teacher's professional skills in comprehensive and vocational schools in the context of national and international educational system.

*Certificate of the state registration*

*Series KB No. 23451-13291 IIP dated June 22, 2018*

© Group of authors, 2021

© Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University 2021

ISSN 2616-6623

UDC 37.091.12:005.336.5

## **ВИТОКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ**

*Засновник і видавець:*

**ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА**

*Друкується за ухвалою вченої ради Полтавського національного педагогічного університету*

*імені В.Г. Короленка (протокол № 12 від 27.05. 2021 р.)*

Журнал уходить до переліку наукових фахових видань України (категорія Б),

в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт

(Наказ Міністерства освіти і науки України від 2 липня 2020 р. № 886).

Індексується в Index Copernicus International та Ulrichsweb Global Serials Directory

### **Головний редактор**

**Гриньова Марина Вікторівна** – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

### **Члени редколегії**

**Гриньов Роман Станіславович**, доктор фізико-математичних наук, факультет фізики Аріельського університету, Держава Ізраїль

**Даниско Оксана Володимирівна**, кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

**Довга Тетяна Яківна**, кандидат педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного національного педагогічного університету імені В. Вінниченка, м. Кропивницький

**Дзюба Тетяна Михайлівна**, кандидат психологічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

**Дяченко-Богун Марина Миколаївна**, доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

**Жамардій Валерій Олександрович**, кандидат педагогічних наук, доцент Української медичної стоматологічної академії, м. Полтава

**Жданова-Неділько Олена Григорівна**, доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

**Кононець Наталія Василівна**, доктор педагогічних наук, доцент Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

**Кращенко Юрій Петрович**, кандидат педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, голова Ради молодих учених при МОН України

**Моргун Володимир Федорович**, кандидат психологічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

**Ткаченко Андрій Володимирович**, доктор педагогічних наук, доцент Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

**Хоменко Павло Віталійович**, доктор педагогічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

*Відповідальний редактор* – доктор педагогічних наук, доцент **О.Г. Жданова-Неділько**

**Витоки педагогічної майстерності:** журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2021. Випуск 27.(Серія «Педагогічні науки»). 258 с.

Журнал містить результати досліджень учених та викладачів, наукові пошуки докторантів, аспірантів із проблем підготовки майбутнього вчителя, удосконалення професійної майстерності викладача загальноосвітньої і професійної школи в контексті вітчизняного та світового освітнього простору.

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу*

*Серія КВ № 23451-13291ПР від 22 червня 2018 р.*

© Колектив авторів, 2021

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247119>

УДК [61:378]–054.6:174

**ІРИНА ТАМОЖСЬКА**

ORCID: 0000-0003-0865-2380

Навчально-науковий інститут міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

## **СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗВО**

Розкрито важливий аспект професійної діяльності майбутніх фахівців медичної галузі – комунікацію, що є інструментом діагностики та вирішення морфолого-анатомічних, психологічних, терапевтичних, вузькоспеціальних завдань, у процесі якої фахівець послуговується термінологічною та професійно орієнтованою комунікацією (комунікація лікаря з пацієнтом та його родиною, із медичними працівниками). Розглянуто суть поняття «вправа». Акцентовано увагу на методичній ефективності репрезентованої системи вправ для формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей ЗВО на заняттях з української мови за професійним спрямуванням, дидактичний матеріал яких відповідає навчальній меті та виховним завданням. Зазначено, що кожна вправа має чітку структуру: 1) мета – формування умінь ділового спілкування в майбутніх фахівців медичної галузі (побудова аргументації, засвоєння прийомів та правил аргументованого дискурсу, ефективне ведення раціональних дискусій, чітке формулювання відповіді на запитання, ефективна взаємодія, колективне прийняття рішень, генерування ідей, моделювання професійної діяльності для пошуку найбільш конструктивних її моделей); 2) завдання, що спрямовані на продукування власних мовних і мовленнєвих зразків; 3) рекомендації та схеми до виконання завдання; 3) матеріали, що відтворюють предметний та соціальний контексти професійної діяльності, сприяють розвитку різних видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо).

***Ключові слова:** професійно-комунікативна компетентність, уміння ділового спілкування, фахівці медичної галузі, система вправ*

**Постановка проблеми.** Сучасний фахівець медичної галузі є активним суб'єктом спілкування, адже він взаємодіє з колегами, керівництвом, пацієнтами та їхніми рідними, а також у межах усієї системи охорони здоров'я, ефективно застосовуючи вміння ділового спілкування, зокрема встановлює та підтримує контакт, аргументовано переконує та відстоює свою професійну позицію, виконує менеджерські функції, тобто володіє комунікативною компетентністю.

Як зазначає В. Ніколаєв, комунікація лікаря – це інструмент діагностики та вирішення професійних завдань (морфолого-анатомічних, психологічних, терапевтичних, вузькоспеціальних), у процесі якої фахівець переважно послуговується термінологічною та професійно орієнтованою комунікацією, що органічно поєднує раціональне й об'єктивне з індивідуальним, ірраціональним та інтуїтивним (Ніколаєв, 2020, с. 64). Ю. Остраус професійну комунікацію сімейного лікаря визначено як зумовлений професійно-виробничою ситуацією процес установаження та підтримання контактів, що реалізується за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації, з метою обміну професійно-орієнтованою інформацією, управління та регулювання процесом комунікативної взаємодії в професійній діяльності (Остраус, 2020, с. 43). Отже, нагальним є завдання формування професійно-комунікативної компетентності й створення умов для її вироблення у випускників медичних ЗВО.

**Аналіз досліджень.** Професійно-комунікативна компетентність – це інтегративне утворення (сукупність компетенцій), що виражається в готовності та здатності фахівця до комунікативної діяльності в різних професійних галузях і з представниками різних культур на основі партнерства, взаєморозуміння й співробітництва (І. В. Таможська) (Таможська, 2014, с. 6).

А. Жолудова, О. Полякова акцентують увагу на такій базовій характеристиці професійної компетентності фахівців медичної галузі, як комунікативна, формування якої є важливим завданням підготовки майбутнього лікаря, що слугує запорукою його подальшого особистісного та професійного розвитку (Полякова, Жолудова, 2016). З. Курлянд називає такі складники компетентності, як когнітивний, операційний, мотиваційний, етичний, соціальний та поведінковий, що надають цьому поняттю особистісного характеру відповідно до якостей конкретної людини (Курлянд, (Ред.), 2012, с. 85).

Комунікативна компетентність лікаря впливає на його професійний успіх. Це необхідний фаховий навик, що визначає затребуваність медичних послуг фахівця на ринку праці, у зв'язку з цим, як зазначає В. Дороненко, у практиці вищої школи гостро постає питання про необхідність переносу акцентів із технологізації навчального

процесу на аспекти особистісного розвитку, зокрема на формування в майбутніх фахівців медичної галузі знань і навиків щодо різних видів і ситуацій комунікативної взаємодії (Дороненко, 2018, с. 41). Н. Яковлева вважає, що комунікативна компетентність лікаря – це складова його психологічної компетентності, яка є підсистемою, що забезпечує оптимальний рівень активації суб'єкта й самоорганізації окремих компонентів професійної діяльності в цілісну систему (Яковлева, 1994).

Використання компетентнісного підходу в навчанні української мови як іноземної, на думку М. Цуркан, забезпечить формування професійно-комунікативної компетентності іноземного студента-медика (розвиток мовних і фахових компетенцій) з інноваційно-креативним типом мислення, який зможе аналізувати способи розв'язання професійно-ситуативних завдань, швидко реагувати на нестандартні та непередбачувані проблеми та явища, приймати оптимальні рішення шляхом окреслення відповідних практичних дій і напрямів їх реалізації (Цуркан, 2020, с. 110).

К. Орду акцентує увагу на інформаційно-комунікативній компетентності сімейного лікаря – інтегрованій якості особистості, що містить знання, уміння та навички в галузі освоєння нових інформаційних технологій, а також досвід їх застосування в професійній діяльності; засвоєння фахівцем загальної практики сімейної медицини, правил і норм усної та писемної мови, уміння користуватися ними в лікувально-профілактичному процесі (Орду, 2020, с. 247).

Науковці (Н. Галіяш, Н. Бількевич, Н. Петренко) вважають, що оволодіння комунікативною компетентністю в медицині передбачає засвоєння таких складових елементів: ініціація спілкування, збір інформації, роз'яснення та планування діагностичних і лікувальних процедур, завершення розмови, встановлення довірливих стосунків, структурування комунікації, застосування комунікативних методик із метою забезпечення терапевтичного впливу на пацієнта (Галіяш, Бількевич, Петренко, 2019, с. 69).

**Мета статті** – репрезентувати систему вправ для формування професійно-комунікативної компетентності, зокрема на поглиблення знань та опанування вмінь ділового спілкування іноземними студентами медичних спеціальностей ЗВО на заняттях з української мови за професійним спрямуванням.

**Виклад основного матеріалу.** У контексті нашого дослідження доцільно уточнити суть поняття «вправа». У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (2009 р.) за редакцією В. Т. Бусел зазначено, що вправа – це: 1. Розвиток певних якостей, навичок систематичною роботою. // Спроба опанувати якусь справу, набути певного вміння. 2. Спеціальне завдання, що виконується для набуття певних навичок або закріплення наявних знань (Бусел, (Уклад.), 2009, с. 205). В. Крисько трактує поняття «вправа» як метод навчання, що передбачає багаторазове, свідоме повторення розумових і практичних дій із метою формування, закріплення та вдосконалення необхідних навичок і вмінь (Крисько, 2013, с. 408), І. Бім – як одиниця навчання, у якій елементи матеріалу співвідносяться з діями студентів (Бім, 1985). Н. Волкова, розглядаючи ігрові технології навчання професійно-педагогічної комунікації, зазначає, що вправами є завдання, які потребують багаторазового виконання дії з метою її засвоєння; вони спрямовані на практичне оволодіння процедурою й «технологією» комунікації на основі відпрацювання її найважливіших елементів. Виконуючи вправи, студенти отримують можливість взяти безпосередню участь у розв'язанні проблеми професійної діяльності (Волкова, 2006, с. 224-229). 3. Гіріч визначає, що методичні прийоми втілюються в конкретних вправах, що є типовими завданнями, які виникають в індивіда в процесі практики у відповідній іншомовній мовленнєвій діяльності. Вправа – це засіб навчання мови (Гирич, 2016, с. 325).

Репрезентуємо систему вправ, що спрямована на формування професійно-комунікативної компетентності, зокрема на поглиблення знань та опанування вмінь ділового спілкування майбутніми іноземними фахівцями медичної галузі на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. Дидактичний матеріал відповідає навчальній меті, а також сприяє вирішенню виховних завдань (орієнтація студентів на соціально-моральні та професійні цінності, виконання професійних обов'язків, дотримання правових норм тощо). У вправах подається завдання, рекомендації та схеми до його виконання, матеріали, що відтворюють предметний та соціальний контексти професійної діяльності. Виконуючи їх, студенти здійснюють свідомий вибір мовних засобів відповідно до комунікативної ситуації, пов'язаною з їхньою професійною діяльністю, засвоюють спосіб висловлення думки в реальній комунікаційній ситуації, а не вивчають нові граматичні або мовні категорії, а отже, ситуативно-тематична обумовленість висловлювання має методичну ефективність.

*Система вправ спрямованих на формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей ЗВО на заняттях з української мови за професійним спрямуванням:*

1. **Вправа «Аргументи «за» та «проти»**, метою якої є відпрацювання навичок контраргументації. *Інструкція.* Представити свою аргументацію у вигляді такої схеми: *теза 1 – аргументи «за» – теза 2 – аргументи «проти» – висновки.* Зразки тез:

*Чи потрібно уникати вуличної їжі під час подорожі?*

*Шкідливі речовини в ялинкових прикрасах.*

*Фінансування заходів щодо розвитку, організації та пропаганди донорства крові та її компонентів.*

*Біодобавки: природна альтернатива лікам.*

*Засмага: шкода та користь для людини.*

*Чи потрібно підтримувати людину в її прагненні кинути палити?  
Платні послуги в міському закладі охорони здоров'я: «за» та «проти».  
Здоровий спосіб життя зменшує ризики появи діабету.*

**2. Вправа «Конкурс»**, метою якої є формування вмінь ораторської майстерності. *Інструкція.* Студенти заздалегідь готують виступ (на 5–10 хв). Запропоновані теми: «Роль лікаря в запобіганні, виявленні та реагуванні на випадки насильства над дітьми», «Безпечна кров рятує життя», «Як боротися з джетлагом: корисні поради», «Інтрапрофесійне спілкування лікарів». Спільно визначають кращий виступ, акцентують увагу на таких аспектах: актуальність теми, стиль мовлення, манера поведінки, мотивація до активного сприйняття змісту доповіді за допомогою різних видів запитань (риторичні, відкриті, процедурні, уточнюючі, дзеркальні).

**3. Вправа «Дискусія»**, метою якої є формування вмінь правильного й переконливого мовлення, аргументованого доведення та спростування тези, управління процесом комунікації в таких системах, як «лікар – пацієнт», «лікар – лікар».

Підготуйтеся до участі в дискусії на тему: «Вакцинація від COVID-19: «за» та «проти». Доберіть презентаційні матеріали до запропонованої теми, що сприяли б визначенню переконливих аргументів як на захист, так і проти кожної з альтернативних тез. Позиція учасників дискусії може бути сформульована як репліка, судження, коментар, інформаційне повідомлення, резюме. Сформулюйте різні типи запитань до опонентів. Учасників дискусії розподіляють на п'ять груп: 1) експерти-лікарі, які мають позицію «за»; 2) експерти-лікарі, які мають позицію «проти»; 3) експерти-пацієнти, які мають позицію «за»; 4) експерти-пацієнти, які мають позицію «проти»; 5) учасники ток-шоу.

**4. Вправа «Пояснення на картках»**, метою якої є відпрацювання навичок наведення аргументів відповідно до визначеної думки. *Інструкція.* Для розв'язання суперечливої проблеми («Міські заклади охорони здоров'я надають максимальний спектр медичних послуг», «Безоплатне донорство крові та її компонентів як благодійність роботодавців»), сформульованої як бінарне питання (так/ні), одна частина учасників відстоює позицію «за», інша – «проти». Виписати три аргументи на картки. На одній половині аркуша паперу записати пояснення (докази), запропоновані в тексті, а на другій – свої докази на підтримку кожного із цих аргументів.

**5. Вправа «Перемовини»**, метою якої є формування вмінь устанавлювати контакт зі співрозмовниками, створювати сприятливу атмосферу для спілкування, пробуджувати інтерес до висловлених пропозицій, за потреби перехоплювати ініціативу, визначати можливі варіанти розв'язання проблеми, аргументувати їх. *Інструкція.* Дві групи студентів представляють Комунальне некомерційне підприємство «Міська клінічна багатопрофільна лікарня № 17» Харківської міської ради. Потрібно підготувати перемовини, основною метою яких є прийняття конструктивного рішення. Тема переговорів: «Реклама послуг міського закладу охорони здоров'я».

*Зразок плану*, за яким можна підготувати інформаційний блок реклами Комунального некомерційного підприємства «Міська клінічна багатопрофільна лікарня № 17» Харківської міської ради: 1) адреса знаходження; 2) концепція медичних послуг (пріоритетні цілі та засоби їх досягнення; напрями діяльності; партнери); 3) підрозділи лікарні (травматологічне, кардіологічне, гнійне хірургічне, хірургічне, гінекологічне, педіатричне, неврологічне, фізіотерапевтичне та реанімаційне відділення, операційний блок, травм пункт, хоспіс); 4) сфера послуг (лікування травм, захворювань опорно-рухового апарату; фізіотерапевтичні методи лікування: електролікування, ультразвукова терапія, ультрафонофарез лікарських препаратів; світлолікування; лікувальний масаж; лікувальна фізична культура; порожнинні та ендоскопічні хірургічні операції; порожнинні і ендоскопічні операції на печінці, жовчних шляхах та підшлунковій залозі; операції на щитовидній залозі; порожнинні і ендоскопічні гінекологічні операції; ендопротезування великих суглобів; остеосинтез переломів усіх локалізацій; діагностико-лікувальна допомога хворим із гострою та хронічною неврологічною патологією; екстрена та планова допомога хворим із гінекологічною патологією; діагностика та лікування гнійно-септичної патології; плазмаферез, гемодіаліз, гемосорбція; цілодобова ургентна кваліфікована допомога з травмами й пошкодженнями опорно-рухового апарату, а також антирабійної допомоги населенню міста; медична, соціальна та психологічна допомога онкологічним хворим на останній стадії хвороби).

**6. Вправа «Квазіпрофесійна ситуація взаємодії лікаря та пацієнта»** для відпрацювання вмінь розрізнення концептуальної, підтекстової та фактуальної інформації.

Спільно з однокласниками змодельуйте професійно-комунікативну ситуацію: пацієнт на обстеженні в сімейного лікаря міського закладу охорони здоров'я.

За допомогою такого суб'єктивного методу дослідження пацієнта, як анамнез, отримайте інформацію про виникнення й перебіг захворювання за схемою (*паспортна частина – скарги хворого – анамнез хвороби – загальний анамнез – анамнез життя*), що дасть змогу скласти уявлення про локалізацію та характер патологічного процесу.

**7. Вправа «Лікарські рекомендації»** для вдосконалення вмінь моделювати інформацію з урахуванням особливостей її сприйняття та розуміння.

Напишіть рекомендації щодо лікування гострих або хронічних професійних захворювань, використовуючи схвальні висловлення, що сприяють зменшенню емоційного напруження в діловій комунікації.

Назвіть нормативно-правові документи, якими послуговуються під час реєстрації, обліку та розслідування випадків професійних захворювань (*Постанови Кабінету Міністрів України «Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» від 17 квітня 2019 р. за № 337 та «Про затвердження переліку професійних захворювань» від 08.11.2000 за № 1662*). Ознайомтеся із змістом цих документів.

Які види захворювань відносяться до професійних? Назвіть процедуру, що дасть можливість встановити, чи є хронічне захворювання професійним.

Назвіть техногенні, природні, екологічні та соціальні причини нещасного випадку, гострого професійного захворювання (отруєння), аварії. *Орієнтовні відповіді*: викид небезпечних хімічних, радіоактивних, біологічних речовин; контакт з представниками тваринного та рослинного світу; стихійне лихо (метеорологічні, топологічні та тектонічні катастрофи – землетрус, зсув, селі, снігові лавини, повінь, ураган, просідання й зсув ґрунту); гідрометеорологічні явища (мороз, ожеледь, ожеледиця, заметіль, шквальний вітер, град, спека, туман, злива, блискавка). Назвіть психофізіологічні причини нещасного випадку, гострого професійного захворювання (отруєння), аварії. *Орієнтовні відповіді*: алкогольне, наркотичне, токсикологічне отруєння; алкогольне, наркотичне, токсикологічне сп'яніння; травмування (смерть) внаслідок протиправних дій інших осіб; низька нервово-психічна стійкість; незадовільні фізичні дані або стан здоров'я; незадовільний психологічний клімат у колективі; помилкові дії внаслідок втоми працівника через надмірну важкість і напруженість роботи; монотонність праці; невідповідність психофізіологічних, антропометричних даних працівника використовуваній техніці або виконуваній роботі; особиста необережність потерпілого (у разі відсутності технічних і організаційних причин, впливу шкідливих або небезпечних виробничих факторів, порушень вимог законодавчих і нормативно-правових актів та інструкцій; соціальний конфлікт (страйк, оголошена та неоголошена війна, терористичний акт, революція, масові заворушення, громадська демонстрація, протиправні дії третіх осіб).

Підготуйте до наради одну з запропонованих тем доповіді: *«Порядок складення санітарно-гігієнічних характеристик умов праці та вимоги до них», «Встановлення зв'язку захворювання з умовами праці, розслідування причин та облік випадків хронічних професійних захворювань (отруєнь)», «Заходи щодо запобігання виникненню хронічних професійних захворювань (отруєнь)».*

За допомогою Інтернет-ресурсу «Хмара слів» створіть лінгводидактичні матеріали за схемою: *професійне захворювання – небезпечні та шкідливі речовини й виробничі фактори, вплив яких може викликати професійне захворювання – перелік робіт та виробництв, на яких можливе виникнення професійного захворювання.*

**8. Вправа «Веб-квест»**, метою якої є формування дослідницьких умінь, умінь використовувати інформаційні ресурси комп'ютерних технологій та формулювати альтернативні позиції стосовно дискусійної проблеми, поглиблення термінологічних знань професійної діяльності.

*Уявна ситуація*: навесні ви з українськими друзями здійснюєте сплав річкою Чорний Черемош. Долаючи складні порogi, каяк перевертається, і медична аптечка заповнюється водою. Лікарські засоби, призначені для надання першої медичної допомоги вашій команді, не придатні для використання, але за потреби їх можна замінити лікарськими рослинами, що ростуть у цій місцевості, а ви знаєте їхні цілющі властивості.

Виконайте завдання використовуючи Інтернет-ресурси. *Завдання*: 1) укладіть список лікарських рослин, що ростуть у Верховинському районі Івано-Франківської області, зазначивши таку інформацію: цілющі властивості; захворювання, при яких застосовують препарати з цією рослиною; можливі небажані ефекти від застосування; протипоказання до вживання; 2) підготуйте фотогалерею «Лікарські рослини Івано-Франківщини»; 3) створіть графічну покрокову інструкцію «Як правильно збирати й заготовляти лікарські рослини?»; 4) підготуйте відеоматеріали «Доцільність вирощування лікарських рослин на продаж фермерськими господарствами Івано-Франківщини»; 5) підготуйте доповідь «Лікарські рослини Івано-Франківщини, занесені до Червоної книги України»; 6) проведіть інтернет-моніторинг «Лікарські рослини на аптечних полицях Івано-Франківщини»; 7) репрезентуйте інформацію про лікарські рослини, що ростуть у вашій місцевості, ілюструючи відеоматеріалами; 8) укладіть медичну пам'ятку для туриста.

Проведення дискусії у формі «круглого столу» з обговоренням результатів веб-квесту.

**9. Вправа «Мій досвід»**, метою якої є визначення бар'єрів у професійно-комунікативній взаємодії студента-практиканта з пацієнтами та медичними працівниками. *Інструкція*. Студенти по черзі розповідають про свій досвід подолання бар'єрів у спілкуванні, обговорюючи проблемні ситуації з одногрупниками.

**10. Вправа «Регулювання емоційного стану»**, метою якої є формування навичок вербального регулювання емоційного напруження в діловій комунікації.

*Висловлювання партнера, що викликає емоційне напруження*: «Я не схвалюю, що більшість співробітників міського закладу здоров'я перешкоджає впровадженню інноваційних технологій».

*Техніки регулювання емоційного напруження*:

1. Техніка підкреслювання спільності інтересів та цілей.

Сформулюйте висловлювання партнера на основі цієї техніки, використовуючи фрази: «Нас із вами об'єднує неприйняття...», «Я, як і ви, бажаю досягти того, щоб...»

2. Техніка підкреслювання значущості думки партнера або його внеску в вирішення проблеми.

Сформулюйте висловлювання партнера на основі цієї техніки, використовуючи фрази: «Важливо, що ви багато робите для...», «Мені здається цінною Ваша думка...»

3. Техніка вербалізації почуттів партнера.

Сформулюйте висловлювання партнера на основі цієї техніки, використовуючи фрази: «Мене, як і вас, турбує...», «У мене теж викликає протест...»

*Довідка.* Емоційне напруження партнера знижують такі техніки, як наголошення на спільності з ним, підкреслення його значущості, вербалізація його почуттів. Емоційне напруження партнера підвищують такі техніки: підкреслення різниці з ним, приниження, несхвальна оцінка діяльності, ігнорування емоційного стану.

**11. Вправа «Стиль ведення ділових перемовин»** для формування вмінь встановлювати «суб'єкт – суб'єктні взаємини» з суб'єктом комунікації, враховуючи національний стиль спілкування.

Сформулюйте загальні правила для успішного проведення перемовин із арабськими партнерами за такою схемою: *підготовчий етап – програмування комунікації – реалізація контакту – прийняття рішення – підбиття підсумків.*

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем: «Встановлення ділових контактів з іноземцями», «Відмінність у підходах до ділових перемовин між європейськими та арабськими країнами», «Арабський стиль ведення перемовин».

Змодельуйте одну з професійно-комунікативних ситуацій: 1) між лікарем і пацієнтом-іноземцем; 2) між лікарями різних країн. Визначте симптоми тривоги в учасників діалогу (*занепокоєння про майбутні невдачі, труднощі в зосередженні уваги, метушливість, неможливість розслабитися, тремтіння*). Назвіть причини виникнення таких симптомів.

**Висновки.** Здатність іноземних студентів медичних спеціальностей ЗВО до практичного застосування знань, умінь та навичок в інтрапрофесійній комунікації, комунікації лікаря з пацієнтом та їхньою родиною, термінологічній номінації лікарських засобів, професійних об'єктів та явищ формується за допомогою системи вправ, що виконують на заняттях з української мови за професійним спрямуванням, у яких моделюється предметний та соціальний контексти майбутньої професійної діяльності. Запропонована система вправ із використанням інтерактивних методів навчання є ефективним засобом формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців медичної галузі, що вимагає від суб'єктів навчання активності та творчості.

#### Список використаних джерел

- Бим, И. Л. (1985). Подход к проблеме упражнений с позиции иерархии целей и задач. *Иностранные языки в школе*, 5, 36-48.
- Бусел, В. Т. (Уклад.). (2009). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ: Ірпінськ: Перун.
- Волкова, Н. П. (2006). *Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник*. Київ: Академія.
- Галіяш, Н. Б., Бількевич, Н. А., Петренко, Н. В. (2019). Формування комунікативної компетентності як фундаментальної складової професії лікаря. *Медична освіта*, 2, 67-74.
- Гирич, З. И. (2016). *Теория и методика формирования коммуникативной компетенции иностранных торкоязычных студентов инженерного профиля в процессе обучения русскому языку*. (Дис. д-ра пед. наук). Херсон.
- Дороненко, В. Г. (2018). Дослідження комунікативної компетентності майбутніх лікарів. *Медична освіта*, 4, 41-47.
- Крысько, В. Г. (2013). *Психология и педагогика: учебник для бакалавров*. Москва: Юрайт.
- Курлянд, З. Н. (Ред.). (2012). *Теория і методика професійної освіти*. Київ: Знання.
- Ніколаєв, В. В. (2020). Структура інтрапрофесійного спілкування лікарів: проблеми та перспективи вивчення. *Інноваційна педагогіка*, 26, 2, 63-68.
- Орду, К. (2020). Авторський спецкурс «Основи формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів». В кн. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* (Вип. 34, т. 4, с. 246-251). Дрогобич.
- Остраус, Ю. М. (2020). *Педагогічні умови формування професійно-комунікативної культури майбутніх сімейних лікарів*. (Дис. канд. пед. наук). Вінниця.
- Полякова, О. В., Жолудова, А. Н. (2016). *Педагогика: учебное пособие для ординаторов РязГМУ 1-го года обучения*. Рязань: РИО РязГМУ.
- Таможська, І. В. (2014). *Формування вмінь ділового спілкування майбутніх фахівців технічного профілю у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Харків.
- Цуркан, М. (2020). Методологічні підходи до навчання української мови як іноземної в закладах вищої медичної освіти. *Освітологічний дискурс*, 1 (28), 106-117.
- Яковлева, Н. В. (1994). Психологическая компетентность врача и ее формирование в процессе обучения в медвузе. *Медицинские и социально-гигиенические аспекты работоспособности и здоровья населения*, 25-27.

## References

- Bim, I. L. (1985). Podkhod k probleme uprazhnenii s pozitivnoiu ierarkhiiu tselei i zadach [Approaching the exercise problem from the perspective of a hierarchy of goals and objectives]. *Inostrannye iazyki v shkole [Foreign languages at school]*, 5, 36-48 [in Russian].
- Busel, V. T. (Comp.). (2009). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv: Irpin: Perun [in Ukrainian].
- Girich, Z. I. (2016). *Teoriia i metodika formirovaniia komunikativnoi kompetentcii inostrannykh tiurkoiazychnykh studentov inzhenerenogo profilii v protsesse obucheniiia russkomu iazyku [Theory and methodology for the formation of the communicative competence of foreign Turkic-speaking engineering students in the process of teaching the Russian language]*. (D diss.). Kherson [in Russian].
- Doronenko, V. H. (2018). Doslidzhennia komunikativnoi kompetentnosti maibutnykh likariv [Research of communicative competence of future doctors]. *Medychna osvita [Medical education]*, 4, 41-47 [in Ukrainian].
- Haliash, N. B., Bilkevych, N. A., & Petrenko, N. V. (2019). Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti yak fundamentalnoi skladovoi profesii likaria [Formation of communicative competence as a fundamental component of the medical profession]. *Medychna osvita [Medical education]*, 2, 67-74 [in Ukrainian].
- Iakovleva, N. V. (1994). Psikhologicheskaiia kompetentnost vracha i ee formirovanie v protsesse obucheniiia v medvuze [Psychological competence of a doctor and its formation in the process of training at a medical university]. *Meditsinskie i sotsialno-gigienicheskie aspekty rabotosposobnosti i zdorovia naseleniia [Medical and socio-hygienic aspects of working capacity and health of the population]*, 25-27 [in Russian].
- Krysko, V. G. (2013). *Psikhologiia i pedagogika [Psychology and pedagogy]: uchebnik dlia bakalavrov*. Moskva: Iurait [in Russian].
- Kurliand, Z. N. (Ed.). (2012). *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity [Theory and methods of vocational education]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
- Nikolaiev, V. V. (2020). Struktura intraprofesiinoho spilkuvannia likariv: problemy ta perspektyvy vyvchennia [The structure of intraprofessional communication of doctors: problems and prospects of study]. *Innovatsiina pedahohika [Innovative pedagogy]*, 26, 2, 63-68 [in Ukrainian].
- Ordu, K. (2020). Avtorskyi spetskurs «Osnovy formuvannia informatsiino-komunikativnoi kompetentnosti maibutnykh simeinykh likariv» [Author's special course "Fundamentals of formation of information and communicative competence of future family doctors"]. In *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Current issues of the humanities]: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh uchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka* (Is. 34, v. 4, pp. 246-251). Drohobych [in Ukrainian].
- Ostraus, Yu. M. (2020). *Pedahohichni umovy formuvannia profesiino-komunikativnoi kultury maibutnykh simeinykh likariv [Pedagogical conditions for the formation of professional and communicative culture of future family doctors]*. (PhD diss.). Vinnytsia [in Ukrainian].
- Poliakova, O. V., & Zholidova, A. N. (2016). *Pedagogika [Pedagogy]: uchebnoe posobie dlia ordinatorov RiazGMU 1-go goda obucheniiia*. Riazan: RIO RiazGMU [in Russian].
- Tamozhska, I. V. (2014). *Formuvannia vmin dilovoho spilkuvannia maibutnykh fakhivtsiv tekhnichnoho profiliiu u protsesi vyvchennia sotsialno-humanitarnykh dystsyplin [Formation of business communication skills of future technical specialists in the process of studying social and humanitarian disciplines]*. (Extended abstract of PhD diss). Kharkiv [in Ukrainian].
- Tsurkan, M. (2020). Metodolohichni pidkhody do navchannia ukrainsko movy yak inozemnoi v zakladakh vyshchoi medychnoi osvity [Methodological approaches to teaching Ukrainian as a foreign language in institutions of higher medical education]. *Osvitolohichni dyskurs [Educational discourse]*, 1 (28), 106-117 [in Ukrainian].
- Volkova, N. P. (2006). *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia [Professional and pedagogical communication]: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].

### TAMOZHSKA I.

Educational and scientific institute of international education of Karazin Kharkiv national university, Ukraine

### A SET OF ACTIVITIES FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCY OF FOREIGN STUDENTS STUDYING AT THE MEDICAL SPECIALTIES IN HEI

The article is devoted to such an important aspect of future medical specialists' professional activity as communication. It is a tool for diagnosing and solving morphological-anatomical, psychological, therapeutic, field-specific tasks, when the specialist uses terminological and professional communication (doctor's communication with a patient and his/her family, medical staff). The essence of the concept «exercise» is considered. The focus is on the methodological effectiveness of the developed set of activities aimed at the formation of professional communicative competency of foreign students of medical specialties during the classes of Business Ukrainian Language in higher education institutions. The didactic material involved corresponds to the educational purpose and educational objectives. It is mentioned that each exercise has a clear structure: 1) purpose – the formation of future medical specialists' business communication skills (providing arguments, learning

techniques and rules of reasoned discourse, discussing issues in an effective and rational way, answering questions clearly, effective interaction, group decision-making, generating ideas, modeling professional activities to find the most constructive models); 2) tasks aimed at producing their own language and speech patterns; 3) guidelines and models for the task; 4) materials that imitate the subject and social contexts of professional activity, promote the development of various types of speech activity (listening, speaking, reading, writing). Doing the activities, students simulate professional communicative situations. It requires them to analyze theoretical knowledge, which is the basis for making effective decisions.

**Key words:** *professional communicative competency, business communication skills, medical professionals, a set of activities*

Стаття надійшла до редакції 11.04.2021 р.

### ЗМІСТ

Акмалдінова В.	Характеристика нормативно-правових засад формування готовності майбутніх магістрів з транспортних технологій (на повітряному транспорті) до професійної діяльності у технічному університеті	5
Багрій Т.	Інтерпретація хорового твору як креативна складова в системі чинників виконавської майстерності майбутнього педагога-музиканта	10
Бардінова А.	Організаційні форми (структури) змішаного навчання як потужні засоби впливу на формування правової компетентності у майбутніх менеджерів з управління закладом освіти в умовах магістратури	16
Білай Д.	Педагогічні засади підготовки фахівця сфери послуг до міжособистісної взаємодії як основи продуктивного ділового спілкування	20
Большая О.	Вплив соціально-економічних чинників на розвиток освіти в Україні	26
Бухун А.	Формування громадянської позиції української молоді у контексті євроінтеграційних процесів	31
Буцьківська Т.	Розвиток креативності майбутнього менеджера освітнього закладу	36
Важенина І. Кравченко І.	Психоемоційна безпека педагога в професійній діяльності	40
Варна夫ська І.	Специфіка опрацювання текстів наукового стилю економічного спрямування	45
Вихрущ Н.	Формування майбутнього вчителя-філолога в умовах освітньо-комунікативного середовища ЗВО	50
Вішнікіна Л. Самойленко В. Федій О. Лисиця О	Розвиток емоційного інтелекту учнів у процесі компетентнісного навчання географії	54
Воскобойнікова Г. Довжук В. Коновалова Л.	Педагогічна інноватика і технологія case-study у підготовці з менеджменту і маркетингу у процесі формування професійної компетентності майбутніх магістрів фармації	63
Горбуньова С. Дзекун Ю. Іщенко В.	Дискусія як підхід до розвитку комунікативних компетенцій	69
Гриньова М. Солошич І. Михайленко Н.	Формування науково-дослідницької компетентності при вивченні навчальної дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності»	75
Денисовець Т. Квак О. Пивовар Н.	Колективне та індивідуальне в аспекті інноваційного підходу до управління формуванням майстерності керівника спортивного закладу освіти	81
Джаман Т.	Історіографія розвитку неперервної підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)	86

Діденко І. Філатова О.	Естетичне виховання учнівської молоді в контексті педагогічних з'їздів 1862-1919 років	92
Дудко С.	Формування здоров'язбережувальної компетентності як напрям реалізації цілей сталого розвитку	96
Дяченко-Богун М. Міхесенко О. Гафіяк А.	Основні напрямки модернізації підготовки майбутніх учителів біології до реалізації здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності	102
Задільська Г.	Особливості організації дистанційного навчання студентів-філологів ЗВО при вивченні навчальної дисципліни «Практичний курс англійської мови»	108
Зайцева І. Юсипіва Т. М'ясоїд Г.	Навчальна мотивація учнів до вивчення біології у середній загальноосвітній школі та ліцеї біологічного профілю	112
Карабут Ю.	Форми буття права в педагогічній теорії і практиці А. С. Макаренка	119
Кобобел А.	Передумови і чинники розвитку дозвіллевої діяльності дітей з особливими освітніми потребами в закладах позашкільної освіти (кінець ХХ – перша чверть ХХІ століття)	124
Кондель В.	Формування навичок безпечної професійної діяльності майбутніх фахівців у сфері туризму	129
Кононець Н. Нестуля С. С.	Інноваційні форми семінарських занять у процесі професійного зростання магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи»	135
Кононова М.	До питання про екологізацію освітнього середовища в інклюзивних закладах	140
Коса Н. Кучумова Н.	Формування здорового способу життя як актуальний напрям соціально-педагогічної роботи з підлітками	146
Колос Ю. Пашко Л. Василець Ю.	Методологічні основи педагогіки А.С. Макаренка та гуманістичні орієнтири сучасної освіти	150
Кравченко Л. Оніпко В.	Управлінська компетентність майбутнього менеджера сфери обслуговування: організаційний та методичний компоненти	155
Кудря О.	Підготовка керівника гуртка до навчання учнів технічному моделюванню	162
Логвинюк О.	Педагогічні аспекти застосування деревообробних технологій на уроках трудового навчання	167
Матвійчук О. Матвійчук А. Єрьоменко Р. Гладченко О. Таран А.	Вища освіта в Україні в умовах пандемії COVID-19: нові виклики та перспективи	171
Мехед О. Рябченко С. Гарига М.	Основні компоненти соціально-педагогічної діяльності вчителя біології та основ здоров'я	176

Мирошниченко В.	Сучасний стан розвитку системи закладів оздоровлення та відпочинку для молоді в Україні	180
Новік С. Момот О. Шостак Є.	Формування психолого-педагогічних засад професійних відносин при підготовці майбутнього педагога	186
Олефіренко Т.	Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до розвитку професійної кар'єри	190
Павленко Т	Науковці-освітяни України на сторінках бібліографічних покажчиків	195
Пономаренко Н. Пономаренко В. Неустроева Г. Тимченко Г.	Важливість впровадження модульного тестування онлайн як педагогічного засобу підвищення якості оцінювання компетенцій студентів у вищих навчальних закладах	201
Потапюк Л.	Соціальна інклюзія у сучасних освітніх закладах	205
Разумна А.	Рольові позиції викладача як чинник формування професійної ідентичності майбутніх лікарів	210
Сокурєнко Т. Кононенко О. Кришталь А.	Використання групових методів у кабінеті іноземної мови зі студентами вищих навчальних закладів	216
Таможська І..	Система вправ для формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей ЗВО	221
Ткаченко А. Гриньова М. Жданова-Неділько О. Примакова В.	Макаренкознавство як ресурс підготовки сучасних освітніх менеджерів	228
Шара С.	Самоосвіта викладача як запорука підвищення професійної педагогічної майстерності	235
Шевченко С.	Організація навчального процесу у спеціальних школах для дітей з особливими потребами (2011-2017 рр.)	239
Шумський О.	До питання підготовки здобувачів вищої освіти до лінгвосоосвіти у сучасній педагогічній теорії і практиці	244

## CONTENTS

Akmaldinova V.	Characteristics normative legal bases formation of readiness of future master in transport technologies (by air transport) for professional activity in technical university	5
Bagriy T.	Snterpretation of choral work as a creative component in the system of factors of performance skills of the future teacher - musician	10
Bardinova A.	Organizational forms (structures) of blended learning as powerful means of influence on the formation of legal competence of the future educational institution management managers in the conditions of the magistracy	16
Bilay D.	Pedagogical principles of preparation of the future hairdresser for productive business communication	20
Bolshaya O.	The influence of socio-economic aspects on education development in Ukraine	26
Bukhun A.	Formation of the civil position of ukrainian youth in the context of european integration processes	31
Butskivska T..	Development of creativity of the future manager of the edukational institution	36
Vazhenina I., Kravchenko I.	Psycho-emotional safety of a teacher in professional activity	40
Varnavska I.	The specifics of processing texts of scientific style of economic orientation	45
Vykhruhshch N.	Content and methods of teaching the german language in secondary schools of western Ukraine (second half of XIX – early XX century)	50
Vishnikina L. Samoylenko V. Fediy O. Lysytsya O..	Development of students' emotional intelligence in the geography competence learning process	54
Voskoboinikova G.. Dovdguk V. Konovalova L.	Pedagogical innovation and technology of case-study in training on management and marketing in pharmacy in the process of formation of professional competition	63
Horbunova S. Dzekun Yu. Ischenko V.	Discussion as an approach to developing communicative competencies	69
Hrynova M. Soloshych I. Myhaylenko N.	Person-oriented approach to forming scientific and research competence of future environmentalists	75
Denisovets T. Kvak O. Pivovar N.	Collective and individual aspects of the innovative approach to the management of the skills of the manager of the sports institution	81
Dzhaman N.	Historyography of the of development the continuous primary school teacher training to work in the inclusive education conditions in the Ukraine (end of the XX – start of the XXI cent.)	86

Didenko I. Filatova O.	Aesthetic education in the context of pedagogical congresses of 1862 - 1919	92
Dudko S.	Formation of health's sustainable competence as a direction of achievement of sustainable development goals	96
Dyachenko-Bohun M. Micheenko A. Gafiak A.	The main directions of modernization of training of the future biology teachers for the implementation of health-saving technologies in professional work	102
Zadil's'ka H.	Peculiarities of organization of university students of linguistic departments' distant learning «Theoretical course of the english language»	108
Zaitseva I. Yusypiva T. Miasoid H.	Educational motivation of students to study biology in secondary school and lyceum of biological profile	112
Karabut Yu.	Forms of existence of law in the pedagogical theory and practice of A. S. Makarenko	119
Kobobel A.	Preconditions and factors of development of leisure activities for children with special education needs in out-of-school educational institutions (end of XX – early XXI centuries)	124
Kondel V.	Forming of skills of safe professional activity of future specialists in the tourism sector	129
Kononets N. Nestula S.	Innovative forms of seminar lessons in the process of professional growth of masters of the educational program "Pedagogy of higher school"	135
Kononova M.	On the question of ecologization of the educational environment in inclusive institutions	140
Kosa N. Kuchumova N.	Formation of a healthy lifestyle as a current direction of social and pedagogical work with adolescents	146
Kolos Y. Pashko L. Vasylets Y.	Methodological bases of A.S. Makarenko's pedagogy and humanistic guidelines of modern education	150
Kravchenko L. Onipko V.	Management competence of the future service manager: organizational and methodmethodical components	155
Kudria O.	Preparation of the circuit leader to teach students in technical modeling	162
Logviniuk O.	Pedagogical aspects of application of woodworking technologies in lessons of labor training	167
Matviichuk O. Matviichuk A. Yeromenko R. Gladchenko O. Taran A.	Higher education in ukraine in the convention of the COVID-19 pandemic: new challenges and prospects	171
Mekhed O. Ryabchenko S. Gariga M.	Main components of socio-pedagogical activity of teacher of biology and fundamentals of health	176

Myroshnychenko V.	Current state of the system of children's healthcare and leisure institutions development in Ukraine	180
Novik S. Momot O. Shostak Y.	Formation of psychological and pedagogical fundamentals of professional relations in preparing a future	186
Olefirenko T.	Pedagogical prerequisites for training the pre-service teachers of handicrafts and technology to be ready to self-develop their professional career	190
Pavlenko T.	Scientists-educators of Ukraine on the pages of biobibliographic indexes	195
Ponomarenko N. Ponomarenko V. Neustroieva G. Timchenko G.	The importance of introducing module testing online as a pedagogical means of increasing the quality of assessment of students' competencies in higher education establishments	201
Potapiuk L.	Social inclusion in modern educational institutions	205
Razumna A.	Role positions of the teacher as a factor of formation of professional identity of future doctors	210
Sokurenko T. Kononenko O. Kryshstal A.	Using group-based methods in a foreign language classroom with students of higher education establishments	216
Tamozhska I.	A set of activities for the formation of professional communicative competency of foreign students studying at the medical specialties in hei	221
Tkachenko A. Grynova M. Zhdanova-Nedilko O. Primakova V.	Makarenko studies as a resource for training modern educational managers	228
Shara S.	Teacher's self-education as a guarantee of improving professional pedagogical skills	235
Shevchenko S.	Organization of the educational process in special schools for children with special needs (2011-2017)	239
Shums'kyi O.	On the issue of applicants for higher education's training for linguistic self-education in modern pedagogical theory and practice	244